

ВЛАДИМИР ФИРСОВ

БУНТ

Превод от руски: Александър Хрусанов, 1986

chitanka.info

— Инокентий Борисович, връзката се прекъсва. Те вече режат мачтата — каза Лебедински. Той се беше полуизлегнал в неудобното метално кресло пред екрана, стараяше се да диша бавно и да не поема дълбоко въздух.

„Колко жалко — помисли си той, — че не ще мога да взема със себе си този прекрасен въздух.“

Всъщност едва тук, на Луната, той за първи път разбра колко е прекрасен въздухът, когато го има в неограничени количества и можеш да го гълташ, без да поглеждаш към стрелката на неумолимия манометър.

„Ако се върна на Земята — продължи да си мисли той, — през цялото свободно време ще лежа някъде по брега на рекичка и ще дишам по системата хата-йога — с целите гърди, като се започва поемането и изпускането на въздуха с диафрагмата, за да се продухат напълно белите дробове.“

Зад илюминатора ритмично проблясваше безшумен пламък — разбунтувалите се машини режиха масивните подпори на радиорелейната мачта. Пламъците на атомните горелки извличаха от мрака фантастичните очертания на машините, по изровените склонове на кратера се мятаха дълги сенки. Мачтата вече се беше забележимо наклонила. Щом рухне и ще угасне екранът на видеофона, връзката със Станцията ще може да се осъществява само чрез спътници, и то, ако роботите не се доберат до последната антена на върха на купола. Но спътниците се появяват над Базата доста рядко — те обикалят около Луната за два часа.

„Нима няма да намерят Федосеев? — помисли Лебедински. — Тогава не ме чака нищо добро.“

— Фьодор Илич, а какво строят? — попита от екрана професор Смолни. Лебедински мълчаливо повдигна рамена. — Моля ви да огледате добре. Не знам защо, но ми се струва, че Федосеев ще се заинтересува.

Лебедински погледна към инфрачервения екран за външно наблюдение. Нощта бе настъпила скоро, предметите още не бяха успели да изстинат и на екрана доста добре се виждаше как тумбести камиони влачат дълги стоманени греди, предназначени за строежа на обсерваторията, към центъра на кратера, където нарастваше някакво фантастично съоръжение. Около него се суетяха пъргави строителни

роботи — душеха нещо, опипваха, поправяха. Машините се движеха в строг ред, подчиняваха се на волята на главния кристален мозък.

Малко встрани ремонтен робот деловито режеше всъдехода на Лебедински. Отрязаните парчета той веднага товареше върху покорно чакащата „писия“.

— Има нещо недомислено в тези машини — каза Лебедински. — На Земята се държаха като агънца. Не можех да им се нарадвам.

— Фьодор Илич, може би все пак ще е добре да пригответе взрива. Ако не се намери Федосеев. В противен случай не ще можете да си пробиете път.

— Да не започваме отново, Инокентий Борисович. Разбирам, че Международният съвет не ви оставя на мира. Но Федосеев ще се появи. Човекът не е игла. Още има време.

Професор Смолни кимна с глава и се замисли. Разбира се, в Съвета предложиха радикално решение. На Базата имаше достатъчно взрив и да се хвърли един пакет в „хипопотама“ — така се наричаше роботът-координатор — не представляваше затруднение, дори и ако си в скафандър. Докато бомбата избухне, Лебедински ще има достатъчно време, за да се скрие от парчетата в купола. Но ако големият кристален мозък загине, ще се провали строителството на обсерваторията. Роботите работят денонощно, а това не е по силите на хората. Три смени по дванадесет души — направи сметката наум професорът. По човек на машина. Станцията няма да побере и половината дори. А и няма да успеем да нахраним толкова хора. Няма и време. „Океан“ стартира към Марс след три месеца. Планетите няма да чакат. А да се отложи излитането е все едно да се изхвърли готовият кораб на бунището. За две години той ще остарее безнадеждно.

С привичен жест професорът вдигна ръка към брадичката, за да поглади отдавна обръснатата си брада, и веднага я спусна. Какво да се прави, на Луната не носят бради. В скафандъра брадата е неудобна и опасна.

Лебедински видя на екрана как зад гърба на Смолни се появи радистът. Той подаде на професора радиограма.

— От американците — обясни професорът, след като хвърли поглед на текста. — „Потомак“ е завършил маневрата и се приближава към Луната. Фостър казал, че или ще гръмне, или ще успее да стигне до вас.

— Да даде бог да не гръмне — въздъхна Лебедински. — Но не зная как се надява да спести почти цяло денонощие в този полет.

— „Потомак“ лети почти направо с десетократно ускорение. Разходът на гориво е невероятен — за един рейс ще изгори запаса си за цял месец, но ще спечели време.

— Фостър е славен момък — замислено изрече Лебедински. — Сега съвсем не му е леко. — Той отново въздъхна и погледна часовника си.

На екрана отново се появи радистът.

— Инокентий Борисович — рече той, — получена е ракетограма от Чередниченко.

— Ето, виждате ли, Фьодор Илич — с престорена бодрост каза Смолни, след като прочете текста, — Чередниченко изпреварва графика с две минути. — Пилотите са юначаги. Вашата задача значително се облекчава. Но все пак пригответе взрив. — И той изчезна от екрана.

„Край — помисли Лебедински. — Прерязаха мачтата. Сега остава само да се чака. Нима наистина няма да намерят Федосеев?“

Той протегна ръка към пулта и изключи вече ненужния екран.

Разузнавателният робот-катерач стоеше готов в откритата камера на шлюза, леко помръдваше осемте си членести крака. Изглеждаше сякаш трепери от вълнение пред предстоящото безумно надбягване. Но Лебедински знаеше, че се провежда обикновената проверка на механизмите след получаване на нова програма. Машината не можеше да се вълнува.

Той излезе от шлюза и затвори след себе си херметичната врата. Почти не се надяваше на успех. Най-вероятно веднага щом се окаже извън купола и този робот ще откаже да се подчинява. Така стана с предишните машини. Един след друг два строителни робота, които стояха в бездействие под навеса, веднага щом Лебедински вкара в отворстията им перфокарти с програми, изключиха връзките си с него и се присъединиха към бунтовниците. Но друг избор нямаше — под купола все по-трудно се дишаше.

Всичко стана неочаквано и глупаво. Лебедински отиде в Базата, за да посрещне ракета-автомат с конструкции за бъдещата обсерватория. Роботите се трудеха мирно, прокарваха път до строителната площадка. Ръководеше ги „хипопотамът“ — робот-

координатор с изключително здрава титанова броня, която пазеше огромния му кристален мозък от удари на метеорити. Лебедински смени програмата на „хипопотама“ и роботите покорно тръгнаха след всъдехода към космодрума. За едно денонощие приключиха с разтоварването на ракетата. До залез слънце оставаха няколко часа и Лебедински се радваше, че няма да му се наложи да се връща на тъмно. Когато роботите оставиха край шосето и последната греда, той излезе от купола, за да ги отправи отново към строежа на пътя. В мига, когато извади програмата изпод масивната броня на „хипопотама“, се раздаде сигнал за тревога.

Причината беше най-обикновена — изригване на Слънцето. Лебедински постъпи съгласно инструкциите — скри се под непроницаемия покрив на Базата и зачака да отслабне радиационният поток. Наложил се дълго да чака. Накрая червената лампичка върху пулта изгасна. Лебедински излезе навън и видя картина на чудовищен разгром.

В кратера ставаше нещо неопишимо. На мястото, където доскоро стоеше ракетата, се издигаше скелет на странно съоръжение, а около него се суетяха работи. Ярко проблясваха пламъците на заваръчните апарати. Смаяният инженер видя как два робота деловито заваряват към скелета току-що донесената греда от бъдещия телескоп. Антените на насочващите радари по гребена на кратера бяха прерязани, бяха свалени гъсениците на всъдехода, с който бе дошъл Лебедински, а боядисан във весел жълт цвят ремонтен робот го разрязваше по средата. От всъдехода изтичаше сребриста струя и се разпиляваше по земята на бели парцали. Лебедински не съобрази веднага, че от разрязаните тръбопроводи изтичат последните останки от кислородния запас.

Впрочем в първия миг той и не помисли за кислорода. Превключи връзката на роботите и се опита да ги спре, но машините не реагираха на неговите сигнали. Изплашеният и разгневен инженер се втурна и застана на пътя на един робот. Досега не бе имало случай машина да не спре пред човек. Но този път побеснелият механизъм го събори и той по чудо избягна гибелта под гъсениците му.

Тогава Лебедински разбра, че положението е тревожно. Върна се в купола и доложи на началника на Станцията за странния бунт.

— Колко кислород имате? — веднага попита Смолни.

Лебедински погледна пулта на пояса на скафандъра. Бледата светлинка на индикатора показваше, че в резервоарите е останал съвсем малко въздух — най-много за два часа. „Време е да ги заредя — реши Лебедински и веднага си спомни за белите парцали около всъдехода. — Ще се наложи да чакам в купола.“ В Базата имаше запас от кислород за един месец. За да бъде с чиста съвест, погледна манометъра и застина — стрелката стоеше на нулата.

— Инокентий Борисович, тук нещо не е наред — рече той. — Ще изляза да проверя.

Той затвори забралото на шлема и през шлюза излезе от купола. Кислородът на Базата се съхраняваше в големи резервоари, които стояха в редица под противометеоритния навес до външната стена. Така беше по-удобно за смяна на празните резервоари. Но сега Лебедински с ужас видя, че нито един резервоар не беше на мястото си. Стопено парче от кислородната магистрала и познатите бели парцали под краката му свидетелстваха, че роботите бяха поработили и тук.

Той мигновено изчисли обема на купола. Въздухът в него щеше да му стигне за около шест часа. За два часа имаше в неговите резервоари. Всичко — осем часа. До станцията имаше петстотин километра. Десет часа път с всъдехода. В най-добрия случай — девет. Значи с всъдехода няма да успее. „Рубин“ щеше да долети за петнадесет минути, но той сега беше на орбиталната станция край Земята — сменяха му двигателите.

Десет минути след като Лебедински докладва за бунта, бързоходният всъдеход „Скакалец-3“ тръгна от Станцията и с максимална скорост се отправи към Базата. В него бяха Шрьодер и Бек-Назаров. Петнадесет минути по-късно най-добрият водач на Луната Степан Чередниченко тръгна след тях със своята машина.

По радиото полетяха запитвания — до Земята, до американската станция Литъл Америка, приютила се по северните брегове на Морето на кризите. След един час за събитията на Луната беше уведомена Организацията на обединените нации. Американският лунолет „Потомак“, току-що стартирал от промеждутъчна орбита, измени курса си и се устреми към Луната с пределно ускорение. Беше обявена готовност номер едно в десетки станции за следене и космическа радиовръзка, на изкуствени спътници и в изчислителни центрове. Три

и половина хиляди души, вдигнати по тревога, се приготвиха да се борят за живота на космонавта.

Станцията беше построена върху южните склонове на кратера Торичели. Този полуразрушен кратер в покрайнините на Морето на спокойствието се оказа идеално място за изграждане на първия опорен пункт, откъдето човечеството започна да завладява Луната. Той беше достатъчно отдалечен от екватора и това намаляваше нетърпимото нагряване през дългите часове в средата на деня. Проснатите на север хилядакилометрови равнини на две съседни морета — Морето на спокойствието и Морето на яснотата, по които нямаше никакви сериозни препятствия за всъдеходите, откриваха широк простор за бързи и плодотворни изследвания. Откъм юг плътно към станцията достигаше гигантски планински район с петкилометрови пропасти, с кратерите исполини Теофил и Кирил, които представляваха такова кълбо от увлекателни загадки, че не би могло да се разплете и за стотици години. Но най-главното в това място беше водата — десетки хиляди кубически метра лед, плитко под повърхността на Луната.

Откриването на вода беше изключителен успех. Отпаднаше необходимостта да се превозва вода и кислород от Земята, още повече, че превозът беше много скъп. Атомният реактор на Станцията генерираше достатъчно енергия и с помощта на електролиза се получаваше почти неограничено количество от скъпоценния кислород. С водорода беше по-зле — той все не стигаше. Електрореактивните двигатели на „Рубин“ гълтаха невероятни количества водород. Въпреки това Станцията си осигуряваше достатъчно гориво за лунолета, като бе отказала доставките му от Земята. Това позволи значително да се ускорят изследванията.

При всичките си предимства мястото, избрано за Станцията, имаше един сериозен недостатък. Коварният лунит, сгурообразното вещество, от което се състояха почти всички равни участъци от лунната повърхност, не издържаше теглото на космическите кораби. За кацане на „Рубин“ край станцията бе изградена малка площадка, но се налагаше тежките транспортни ракети автомати да се приемат в екваториалната База, където самата природа бе създала превъзходен космодрум в малък кратер, легнал върху здрав базалтов масив. Понататък товарите се извозваха със сухопътен превоз.

Станцията и Базата отстояха на петстотин километра една от друга. Точно това разстояние трябваше да изминат всъдеходите, устремили се да спасяват Лебедински. Електронните машини бяха съставили точен график на движението и избрали единствения възможен вариант. Осем часа след потеглянето им Лебедински трябваше да тръгне насреща им. Тогава първият всъдеход щеше да се намира на сто и петдесет километра от Базата. За два часа (точно за толкова време щеше да стигне кислородът в резервоарите на инженера) всъдеходът ще измине още сто километра. Останалите петдесет километра Лебедински трябваше да преодолее сам. Пеша това беше невъзможно. Но той имаше на разположение разузнавателен робот, който се движеше по равна местност със скорост до двадесет километра в час. Вярно, никой не знаеше дали роботът ще изпълнява нарежданията му, или и той ще се присъедини към бунтовниците.

Отговор на този въпрос можеше да даде създателят на робота — Пьотър Иванович Федосеев, но никой на цялата планета не знаеше къде да го търси — на Земята беше неделя, а в горите край Москва имаше достатъчно потайни кътчета за страстни риболовци като него.

Специалисти от Института по проблемите на Луната предложиха да създадат мощна радиозавеса с помощта на насочени към Базата радари от станциите за следене на космически кораби. Те смятаха, че създадените от радарите смущения ще прекъснат връзката между роботите и главния кристален мозък и тогава разузнавателният робот няма да се разбунтува. Но изчисленията показаха, че с наличната техника не могат да се покрият всички честоти, които използват роботите. За нещастие не се знаеше на какви честоти точно приема разузнавателният робот и това не можеше да се изясни в оставащите часове. Въпреки всичко изчислителните центрове направиха програми за всички мощни радиолокатори и радиотелескопи. Десетки антени обърнаха решетестите си уши към мъничката точка край Централния залив.

Никога досега линиите за връзка между Земята и Луната не бяха работили с такова натоварване. Вицепрезидентът на Международния съвет по проблемите на Луната професор Клайн непрекъснато се осведомяваше за движението на всъдеходите, за самочувствието на Лебедински, уточняваше с началника на Станцията професор Смолни подробностите по операцията. Именно той предложи да се възстанови

връзката между Станцията и Базата чрез околоземната система от спътници. Само тридесет минути след като рухна радиорелейната мачта, прерязана от обезумелите машини, връзката на Станцията с Базата бе възстановена. Но сега радиовълните, литнали от антената на Станцията, изминаваха огромен път от Луната до комуникационен спътник, увиснал на тридесет и шест хиляди километра над Земята. Оттам попадаха на земната повърхност, изминаваха неколкостотин километра до Центъра за далечна космическа връзка и отново се устремяваха към Луната, към тънкия прът на антената, стърчаща върху купола на Базата. Връзката беше едностранна — сигналите от слабия предавател на Базата не долитаха до Земята. Но на всеки четиридесет минути над Базата се появяваше един от трите екваториални комуникационни спътника на Луната и тогава в Станцията чуваха Лебедински.

— И все пак настоявам за нашия план — говореше възбудено Клайн на началника на Станцията. — Радиозавесата не ни дава пълна гаранция за успех на пробива. Ако роботът престане да се подчинява, гибелта на нашия другар е неизбежна. „Потомак“ също няма да успее. В най-добрия случай той ще стигне до Базата тридесет минути преди всъдехода. Повече да изстиска от кораба няма да може и сам господ бог. Въобще се учудвам, че Фостър е още жив и дори поддържа връзка.

— Говорих с Фьодор Илич — каза Смолни. — Той категорично се противопоставя на унищожението на „хипопотама“.

— Ами, да, руснаците наистина са непоправими — плесна с ръце Клайн. — Грижата за собствената им личност никога не е била тяхна национална черта. Някаква глупашка машина винаги ви е по-важна от собствената кожа. Но аз категорично настоявам, накрая изисквам от вас като началник на Станцията да заповядайте на господин Лебедински да взриви главния кристален мозък. И колкото по-скоро, толкова по-добре.

— Добре, ще му заповядам — съгласи се професорът без особен ентузиазъм. — Но се опасявам, че Лебедински няма да ме послуша. Той е уверен, че ще намерят Федосеев.

Смолни погледна големия циферблат, разположен над екрана. Всъдеходите пътуваха вече шести час. Под купола на Базата не беше останал въздух за дишане. Представи си как Лебедински лежи неподвижно в креслото и също гледа стрелката на секундомера, която

бавно пълзи по кръга. Един кръг е равен на минута. Трябва да издържи още шестдесет. Точно след час антените на земните и космическите станции ще избълват потоци радиоимпулси, за секунда и половина те ще прелетят пространството между Земята и Луната и ще нахлуят в тристаметровия кратер, залят от непроницаем мрак. Ще се ударят в скалите, ще заподскачат, ще се начупят и ще запълнят вечно мълчаливата пустош с чудовищен, недоловим за ухото радиогрохот. Външно в кратера нищо няма да се промени. Но движенията на разбеснелите се машини внезапно ще станат неуверени. Като няма да чуват заповедите на главния мозък в рева на радиозавесата, те ще спрат. Тогава ще се отвори камерата на шлюза и уродливият металически паяк ще хукне срещу всъдехода, като държи в лапите си неподвижната фигура в скафандър.

Електронните машини отдавна бяха изчислили всеки метър от пътя, всеки литър кислород в резервоарите. Само час и петдесет и три минути ще живее Лебедински, след като отвори крана на кислородния резервоар — ще го отвори докрай, за да прочисти отровения си мозък и да намери сили, за да стигне до шлюза, — и точно след минута и половина ще го затвори. За час и петдесет и три минути роботът ще го пренесе на четиридесет километра — повече разузнавателният робот не би могъл да направи дори и с аварийна червена карта в устата. Побързо на цялата Луна могат да се движат само разузнавателните всъдеходи — „скакалците“. По равно място максималната им скорост е петдесет километра в час. Но в мига, когато Лебедински завърти крана и нахлупи херметичния шлем, всъдеходът на Чередниченко ще се намира на сто и петдесет километра от Базата. А това означава, че на Лебедински няма да му стигнат тридесет минути.

Професорът раздражено хвърли лентата на изчислителната машина и заедно с креслото се завъртя към Тевосян, който седеше пред главния пулт. Сега трябваше да се получат ракетограмите от всъдеходите и тогава щеше да се разбере дали Чередниченко е успял да изпревари графика и да намали поне с няколко тези проклетите тридесет минути. „По неволя ще станеш суеверен“, помисли си той, докато разглеждаше късо подстригания тил на Тевосян.

Ролките на магнетофона на главния пулт се завъртяха. Смолни погледна часовника. „Шрьодер е точен както винаги“, помисли той. Съобщенията му постъпваха винаги на секундата.

Но вторият всъдеход сега не интересуваше началника на Станцията. „Скакалеца“ на Шрьодер трябваше да върви към Базата с максимална скорост, но да не нарушава забранените граници на аварийния режим. И той вече беше изостанал значително от машината на Чередниченко, макар да бе тръгнал петнадесет минути по-рано. За тези минути Степан бе успял да изхвърли от всъдехода си всичко, което бе възможно, включително тежките резервоари с многодневен запас от кислород. Сега на него кислородът нямаше да му стигне дори за връщането. Това не е опасно — зад него е вторият всъдеход. Затова пък облекчената машина можеше да развива максимална скорост и точно на това разчиташе професорът, когато разреши рискованото пътуване, най-строго забранено от инструкциите.

Професор Смолни добре познаваше Чередниченко — неуморимия спортист, прекрасно трениран борец и боксьор, многократен шампион на страната по технически спортове, човек, влюбен в скоростта, способен на рискови, но безпогрешно обосновани решения. Затова именно на него повери този тежък пробег, от който зависеше животът на Лебедински. Степан като никой друг умееше да кара машината и единствено той беше способен много часове наред да се движи на опасен режим, когато върху пулта за управление тревожно светят червени лампички, предупреждаващи за възможност от авария и само интуицията на водителя спасява от незабавна катастрофа. Само отчаяно храбър човек с желязна воля може да издържи подобно нещо и професорът знаеше, че Чередниченко няма да се провали.

В душата си професорът се страхуваше да признае пред себе си, че по отношение на втория водач — Миронов, той не изпитва никаква увереност. Дребният геофизик се появи наскоро в Станцията и никой от сегашния състав не го познаваше отпреди. Професорът си спомни полузабравен епизод, отнасящ се до първите дни от пребиваването на Миронов на Луната. Метеорит бе улучил току-що пристигнала цистерна с вода, която стоеше недалеч от входа на Станцията. Тогава водата не стигаше и всяка капка се ценеше. Превозваха я в цистерни-автомати с електрическо нагряване — горещата вода се преливаше по-удобно. Метеоритът бе пробил значителна дупка в цистерната и от нея излиташе струя гореща вода, а Миронов, извикан по тревога, в това време педантично проверяваше скафандъра си, макар че дежурният —

май беше Бек-Назаров, го бе проверил предварително и го бе уверил, че е в пълна изправност. Миронов бе постъпил точно по инструкцията, която задължаваше всеки излизащ лично да провери скафандъра си. Но няколко тона вода изтекоха и те останаха без водород. Бе провален поредният полет на „Рубин“. Вярно, че в замяна обитателите на Станцията получиха съвсем неочаквано прекрасна пързалка, която постави начало на голямо увлечение по пързаяне с кънки. Но няколко дни Бек-Назаров разговаряше с Миронов с подчертано официален тон.

В този случай нямаше нищо необикновено. В крайна сметка ставаше въпрос само за вода, а излизането с неизправен скафандър означаваше сигурна смърт, затова лесно можеше да се разбере състоянието на новака. Въпреки всичко не можеше да не признае, че без да иска, Миронов бе изказал недоверие към другаря. Макар поведението на Миронов да се обуславяше от инструкцията епизодът остави някаква неприятна утайка.

Имаше и други дреболии, които обикновено оставаха незабелязани сред напрегнатото лунно ежедневиe. Но сега си ги спомни всичките наведнъж и те създадоха у началника на Станцията настроение на тревога и неувереност. Професорът вече съжеляваше, че с главния всъдеход е изпратил точно Миронов, макар просто да не можеше да постъпи по друг начин. Нито Шрьодер, нито Бек-Назаров, които се отправиха със „Скакалец-3“, не се отличаваха с големи качества на водители, а в Станцията други хора по това време нямаше.

Началникът отново погледна нелепата прическа на Тревосян. „Някой от следващата смяна трябва да се изучи за бръснар — помисли той. — А сега момчетата се подстригват взаимно както могат.“

Премести погледа си върху циферблата на часовника. Ракетограмата от Чередниченко закъсняваше.

Над тъмния овал на екрана настойчиво мигаше зелено оченце — Земята искаше връзка. Професорът натисна копчето.

— Инокентий Борисович, намерихме жената на Федосеев — възбудено заговори на екрана младият секретар на Астросъвета. Той работеше само от няколко дни на връзката със Станцията и всеки път, когато започваше предаването, се вълнуваше. — Тя каза, че Пьотър Иванович непременно ще гледа днешния мач. Той взел в колата си телевизор.

— Какъв мач? — попита с недоумение Смолни и веднага се сети, че обитателите на Станцията с нетърпение очакваха срещите за световната купа между националните отбори на СССР и Англия, която се предаваше от Лондон по глобалната телевизионна мрежа. Ако се съдеше по времето, вече се играеше второто полувреме.

— Е, и какво? — попита равнодушно Смолни. Сега футболът не интересуваше началника на Станцията. Много повече го тревожеше друго — защо закъснява ракетограмата от Чередниченко.

— Ами послушайте — рече секретарят и протегна ръка към пулта.

Веднага от високоговорителя се разнесе ревът на двеста хиляди гърла, през които едва се чуваше гласът на коментатора. На екрана се виждаше как кълбо от червени и бели фланелки лети по изумрудената трева към вратата на съветския отбор.

— ... и бърз нападател. Неговите точни подавания са винаги много опасни. Ето сега той заобикаля нашия защитник и насочва топката към вратата. Ей сега ще последва удар!

Високоговорителят така загърмя, че Смолни чак се смръщи. Но топката премина високо над гредата и попадна на трибуната.

— ... не успя да измени резултата — чу накрая професорът. — Ще се възползвам от краткото прекъсване на играта, за да напомня на зрителите...

Гласът замлъкна и за секунда стана съвсем тихо. След това високоговорителят отново заговори.

— Другари телевизионни зрители! — каза някой, вече не беше коментаторът. — Обръщам се към вас по изключително спешен проблем. Възможно е играта да гледа Пьотър Иванович Федосеев. Викат го по спешност от лунната Станция. Пьотър Иванович! Ако ме чувате, незабавно, без да губите никакво време, се свържете с Астросъвета. Повтарям — Пьотър Иванович Федосеев! Длъжни сте незабавно да се свържете с Астросъвета. От това зависи човешки живот.

Вратарят на екрана се засили и ритна топката. Веднага стадионът изчезна и пред Смолни отново се появи развълнуваният секретар.

— Чухте ли? — попита той. — Мисля, че Федосеев ще се намери.

— Дано да е така — промърмори професорът. — Разбира се, той може би седи някъде пред телевизора и е забравил за въдиците си.

„Това е добре — помисли той. — Федосеев все ще измисли как да смири машините си. Само Чередниченко да стигне навреме.“

Но Чередниченко мълчеше, макар да бяха изтекли всички срокове за връзка. Продължи да мълчи и след час, когато настъпи време да се излъчи радиозавесата и трябваше да се решава дали Лебедински да излезе насреща на изчезналия всъдеход — може би да тръгне към сигурна смърт, — или да се отмени целият план и да го оставят под купола, като го обрекат на мъчителна агония с надеждата, че „Потомак“ все пак ще успее.

Чередниченко мълчеше, защото в това време разбитият му всъдеход лежеше сред непроходими скали далеч встрани от пътя.

Пътят до Базата беше прекаран още докато се строеше Станцията. Строежът му не беше особено труден — южният край на Морето на спокойствието представляваше гладка равнина, където само на места се налагаше да се изравнява почвата и да се поставят ярко боядисаните метални стълбчета с мигащи през нощта лампички. Да се кара всъдеходът между двата реда светлини беше лесно дори в пълен мрак. Освен това колчетата се виждаха много добре върху екрана на локатора. С една дума, пътуването по такова шосе не представляваше трудност нито през деня, нито през нощта. Дори товарните работи, „писиите“ с примитивни кристални мозъци благополучно преодоляваха пътя между Базата и Станцията без всякакви произшествия.

От първата секунда Чередниченко изстискваше от машината всичко възможно. Натиснал клавиша далеч зад ограничаващия знак, той гонеше всъдехода напред, заставяше двигателя да стене от напрежение.

Широкият сърп на Земята, увиснал над главите им, даваше достатъчно светлина, за да могат привикналите към тъмнина очи да различават подробности по лунната повърхност. Затова Чередниченко караше машината дори без да включва фаровете.

Мионов седеше зад гърба му и потискаше своя бунтуващ се стомах. Бързото возене на „Скакалец“ имаше свои особености. При

скорост, близка до максималната, тежката машина започваше да се люлее от носа към кърмата, като понякога напълно се отлепваше от пътя. Отличната амортизация не отслабваше, а дори усилваше люлеенето. Изглеждаше сякаш машината плава по вода, като ту се издига върху вълната, ту пада от нея.

При изпитанията на Земята не се наблюдаваше нищо подобно. Това бе установено едва на Луната в условията на намалено притегляне. Но там беше вече късно да се поправя каквото и да било, така че не обърнаха внимание на люлеенето, още повече, че никой не караше с голяма скорост.

Сега машината се люлееше силно и Миронов с учудване забеляза, че стомахът му много чувствително се отзовава на всяко възнасяне. Предстояха още много часове път и той започна да се ужасява от тях.

Скоро върху екрана на радиолокатора се появи петно. Това беше първият всъдеход. Чередниченко размени привети по радиото с Шрьодер и Бек-Назаров. След това „Скакалец-3“ остана назад, а за Чередниченко и Миронов настъпи време да си сменят местата.

В креслото на водача на Миронов му стана още по-зле. То беше разположено в носа на машината и там люлееше най-силно. Освен това за първи път, откакто беше на Луната, пред него на пулта светеха две червени лампички, които предупреждаваха, че механизмите работят на пределен режим и това му действаше потискащо. Наоколо се простираха стотици километри безвъздушно пространство, пронизвано от потоци космически излъчвания, предстояха му дълги часове безумен бяг в тъмна мъгла, а ледената тристачасова нощ току-що започваше. В резервоарите имаше кислород за по-малко от едно денонощие. Той неволно помисли, че всяка повреда с втория всъдеход може да се окаже фатална за тях.

В кърмата на всъдехода, зад дебелия биозащитна преграда, навън излиташе неукротимата енергия на неутронните вихри. Атомният реактор отдаваше цялата си мощ на ходовия двигател. Всички потребители на ток бяха изключени — радиостанцията, фаровете, осветлението и отоплението на кабината. Скоростта на „Скакалеца“ отдавна бе достигнала горната си граница. Въпреки това тя не беше достатъчна, за да се изпревари поне с малко графикът на движение, съставен от електронната машина.

Чередниченко се замисли. Явно от всъдехода не можеше да се извлече нищо повече. Но в такъв случай цялото това рисковано надбягване губеше всякакъв смисъл, защото кислородът на Лебедински щеше да свърши тридесет минути преди срещата им. Трябваше да се предприеме нещо.

Всъдеходът имаше двигатели, пригодени за работа при най-тежки условия. Някаква светла глава сред конструкторите ги беше проектирала с голям запас мощност. Но Чередниченко знаеше, че реакторът не можеше да даде повече нито ват, защото ограничителните пръти поддържат режима на реактора в изчислените граници. Когато помисли това, дори му стана горещо. Прътите са изтеглени вече до краен предел. Сега могат само да се махнат. Тогава от реактора ще се изстискат още няколко процента мощност.

Чередниченко бе участвал в строежа и изпитанията на първите „Скакалци“. Знаеше, че реакторът не го застрашава нищо освен прегряване, и ако се свалят само част от прътите, опасността няма да е чак толкова голяма.

Той закри шлема си и отвори вратичката, която водеше към помещението на двигателите. Когато се появи отново в кабината, като триеше потта по челото си, на пулта мигаха няколко червени светлинки.

— Какво направихте? — викна му Миронов. — Сега ще се взривим!

— Свалих ограничаващите пръти — отвърна Чередниченко, като постави ръка върху клавиша за хода.

Всъдеходът веднага ускори движението си. Но скоро върху пулта пламна още една червена точка — започна да прегрява реакторът.

За първи път в живота си Миронов се изплаши. Стори му се, че всъдеходът се превръща постепенно в заредена бомба, готова да се взриви от най-малкото подрусване. И тази бомба с двама души в себе си летеше през черната мъгла направо към звездното небе.

Спасителните контролни автомати бяха изключени, в противен случай те отдавна щяха да се намесят в управлението. Клавишът за ход, натиснат далеч зад ограничителната линия, потръпваше под пръстите на Миронов, сякаш се опитваше да се изтръгне. Внезапно го обзе непреодолимо желание да отпусне поне малко клавиша, за да успокои люлеенето, което объркваше вътрешностите му, да угаси

тревожните светлини по пулта. Той едва се удържаше да не го направи, защото знаеше, че най-малкото намаляване на скоростта означаваше сигурна смърт за Лебедински.

Хвърли отчаян поглед към часовника. Всъдеходът беше на път по-малко от два часа. „Още седем часа подобно изтезание — помисли си Миронов. — Няма да издържа.“

И тогава се озлоби срещу безкрайния път, въстаналите работи, срещу Чередниченко, който се беше изтегнал в креслото зад него, сякаш всичко беше наред, срещу собственото си безсилие, срещу целия този жесток лунен свят, чието усвояване изискваше такива мъчения. И само злобата му помагаше да се държи.

За негово щастие настъпи времето да се изпрати ракетограма. Чередниченко седна в креслото на водача и взе микрофона. Миронов с последни сили се бореше със спазмите в стомаха. Зае се да провери годността на апаратурата.

Върху покрива на всъдехода в четири къси вертикални тръби лежах малки ракети. В една от тях се завъртяха ролките на миниатюрен магнетофон, които записваха върху тънка стоманена жица думите на Чередниченко. След няколко минути ракетата излетя на височина стотина километра, като по време на полета разгъна антените си. В най-високата точка, където кривината на лунната повърхност не скриваше Станцията, ролките за част от секундата изляха своята информация в ефира един, два, три, четири пъти, а уредите на Станцията записаха ракетограмата на същата жица, за да я препишат след това върху нормална лента с обикновена скорост.

За тази ракетограма съобщи Смолни на Лебедински няколко минути преди да се прекъсне връзката с Базата.

През шестия час от тръгването шосето се заизкачва в планината, която отделяше Морето на спокойствието от Централния залив. Чередниченко погледна картата и се замисли.

Олекотената машина вървеше леко и плавно. Но скоростта ѝ беше на връхната си граница и въпреки това нямаше достатъчно време, за да стигне до точката, в която ще се свърши кислородът на Лебедински.

Оставаше само един изход. Навремето Степан бе участвал в прокарването на шосето и познаваше добре местността. След няколко километра пътят щеше да опише дъга, единствена по цялото трасе,

която заобикаляше няколко възвишения. Навремето предлагаха да се прокара шосето направо и Степан бе обходил тези места при изравняването на терасите. После се отказаха от начинанието и прокараха шосето в обход. Степан си спомни, че онази част на бъдещото шосе беше дори очертана. Но той нито веднъж не беше прекосявал планината през нощта.

Степан спря всъдехода. Веднага над рамото му тежко задиша Миронов.

— Какво става? — попита той с прегракнал шепот.

— Трябва да минем направо, Олег Николаевич. В противен случай няма да успеем — отвърна Чередниченко.

Последните часове от пътуването бяха изтощили напълно Миронов. Загубил сили, той с труд се сдържаше да не се хвърли към Чередниченко и да дръпне ръцете му от органите за управление. Няколко пъти почти губи съзнание, но поредните пристъпи на морска болест го свестяваха.

Чередниченко виждаше състоянието на помощника си, но беше безсилен да му помогне. За тази цел трябваше да се намали скоростта, а той точно това не можеше да направи. Проклетото люлеене бе започнало да действа дори на неговия железен организъм, но засега Чередниченко успешно устояваше. След като смени Миронов още в началото, той продължи да шофира, без да иска да го сменят.

Миронов вече отдавна беше останал без сили. Затова той почти се зарадва на неочакваното решение. Знаеше много добре какво ги очаква, помнеше наизуст онази точка от инструкцията, която най-строго забраняваше да се движат нощно време в планината, но сега предстоящите опасности му се струваха недействителни и малко вероятни. Беше готов да поеме всякакъв риск, само да се прекрати люлеенето, което буквално го убиваше. Затова се съгласи.

Огромни немигащи звезди окръжаваха всъдехода от всички страни. Право пред него се кълбеше облак брилянтов прах и сред него величествено разперил криле плуваше Лебеда, като държеше в клюна си огромния изумруд на Денеб. Над самия всъдеход висеше полумесецът на Земята, обкръжен от синкавата мъгла на атмосферата. Някъде изпод машината тръгваше двойната пунктирана линия на светлинките и в дъга се извиваше наляво, скриваше се зад невидимия хоризонт.

Чередниченко сложи ръце на пулта. Фаровете блеснаха и по пътя заблестяха сияйни петна.

— Обявявам готовност номер едно. Да се затворят шлемовете и да се пристегнат коланите. — Чередниченко погледна часовника.

Всъдеходът бавно пое напред, смачка най-близкото колче и изпълзя от шосето. Първите минути бяха сравнително леки. После започна същински ад. „Скакалеца“ беше идеално пригоден за придвижване по лунната повърхност. Членестите му крака с гъсенични ботуши носеха машината над всички неравности на почвата. Там, където минаваше „Скакалеца“, не можеше да се придвижи никакъв друг механизъм.

Но сега беше тежко дори и на тази могъща машина. Скоростта веднага намаля и вече не беше необходимо да се натиска с ръка клавишът на хода. Но не това безпокоеше Чередниченко. Друго беше важно — да не се отклони от правилната посока.

Въпреки това той се отклони. Забеляза го, защото каменният хаос внезапно стана страховит. Пътеводната звезда Денеб както преди светеше отпред, но при един от многобройните зигзаги всъдеходът се отклони от най-лекия път. В непрогледния мрак, окръжаващ машината, не се виждаше нищо — нито скали, нито небе. Само отпред, в стената от мрак, светеше фантастично бяла дупка, пробита от лъчите на прожекторите, и по нея се мяркаха черни сенки.

Два пъти пред тях се появяваха широки ями. „Скакалеца“ с лекота ги прескочи; тези скокове с олекотената машина не затрудниха Чередниченко. Но скоро след това под всъдехода се срути нестабилен каменен корниз и машината се преобърна. Тя падна и се претъркаля. Автоматичният стабилизатор забави търкалянето и Чередниченко, увиснал с главата надолу върху колана за сигурност, успя да извърне встрани всички десни крака и да подвие левите.

Машината се плъсна върху натрошените скални късове и замря. Чередниченко с труд си пое дъх и хвърли поглед към уредите. Всичко изглеждаше нормално. Само пред очите му плаваха бели мушици. Той протегна ръка, за да потрие очи, но пръстите му се натъкнаха на стъклото на херметичния шлем.

— Как сте, Олег Николаевич? — попита той разтревожен.

— Жив съм — прошумя в шлема гласът на Миронов.

Всъдеходът помръдна и се плъзна по сипея. „Напред, само напред — помисли Чередниченко. — Независимо от всичко, ще стигнем.“ Знаеше, че машината може да мине навсякъде. За нея бяха недостъпни само вертикални стени. Погледна часовника. След няколко минути Лебедински ще излезе от купола. Време е да изпрати ракетограма. Но не успя да я изпрати. Леките тръби, в които бяха ракетите, се оказаха сплескани. Бяха се повредили при преобръщането на машината.

Всичко, станало през следващия час, беше запълнено от налудничавата надпревара със стрелката на секундомера. Машината се втурваше да атакува каменните грамади като ледоразбивач върху айсберги. Люлееше се по застиналите вълни на каменното море, катереше се, плъзгаше се, скачаше. През първия четвърт час от два крака се откъснаха гъсениците. Тежък удар извади от строя уредите. Чередниченко напразно поглеждаше индикатора за поява в зоната на видимост на съобщителния спътник — индикаторът не светваше, макар през това време поне два спътника да минаха над всъдехода. Няколко пъти трусовете бяха толкова силни, че коланите за сигурност едва не прерязаха гърдите на Чередниченко. Освен това стана нещо със системата за регулиране на топлината и в скафандъра започна да става горещо. Наложиха се да изключи отоплението.

По време на кратките спирания, когато машината преодоляваше поредното препятствие и за секунда замираще, преди да продължи, Степан бързо оглеждаше черното небе и търсеше пътеводната Денеб. Далечната равнодушна звезда гледеше от невъобразимата далечина с хладен, немигащ поглед. До нея беше все така далеч, както в началото на налудничавата надпревара. Но Чередниченко знаеше, че това впечатление е измамно и че шосето трябва вече да е близо.

То действително се оказа близо. До него оставаха по-малко от два километра, когато ръката на Чередниченко трепна и „Скакалеца“ падна бавно в широк ров, за да не помръдне повече.

Най-трудното беше да се застави да следи циферблата. Главата му се пръскаше от непоносима болка. Вътре в черепа глухо мърмореше гласът на началника на Станция — напомняше му нещо, настояваше,

нареждаше. Звънът в ушите му не можеше да заглуши неговите думи, но той не успяваше да вникне в смисъла им.

Лебедински си представяше ясно, че ако загуби съзнание, това ще означава гибелта му. Затова с чудовищно усилие на волята инженерът се застави да отброява секундите по големия циферблат, който висеше пред очите му. Вече не помнеше защо трябва да го прави, но упорито броеше.

Всичко щеше да е много добре, ако не звучеше непрекъснато досадният глас. Трябваше веднага да си спомни нещо, но гласът му пречеше да се съсредоточи. С огромен труд Лебедински натисна копчето на пояса, за да изключи гласа, но той не замлъкна. Лебедински пожела да се удиви, но и това не беше по силите му. Въпреки всичко той си спомни за съществуването на радиостанцията. Наведе се от креслото и почти легна върху пулта, като шареше с ръка по копчетата и лостовете. Гласът изрева с чудовищна сила. Наложиха се да се вслуша.

— Фьодор Илич, време е да излизате. Защо мълчите? Моля отговорете, чувате ли ме? Сега над вас минава спътник. Отговорете, Фьодор Илич. Включете подаването на кислород, спуснете шлема и станете.

Гласът на професора гърмеше под купола, втурваше се в мозъка му. Той напомняше, настояваше, заповядваше. И Лебедински разбра, че непременно трябва да стане. След няколко опита успя да се откъсне от креслото. Но веднага падна на пода. Болката от удара го върна към действителността. Без да става, той завъртя кранчето и почувства как ободряващата струя кислород нахлува в белите дробове. Затвори херметичния шлем, за да не изгуби нито капка от ценния газ, после застана на четири крака и погледна часовника.

— Тръгвам — каза той и стана. — Пускайте завесата.

След секунда и половина чуха думите му на Земята и невидимите потоци енергия се втурнаха през черното пространство. На Станцията професор Соломин натисна копчето на контролния секундомер. От този миг всичко се подчиняваше на неговия бяг, на стрелката, която отмерваше минутите живот на Лебедински може би последните му минути.

Лебедински завъртя ключа, включи прожекторите на купола и кратерът се заля от ослепителна светлина. Вече можеше да излезе. Но той напразно натискаше вратата на шлюзовата камера. Тя не се

отваряше. Лебедински бързо провери дали резетата са вдигнати, погледна манометъра. Всичко беше в изправност, но вратата не се отваряше. Обзе го страх. Засили се и удари с рамо вратата, като рискуваше да повреди скафандъра. Тя дори не потрепна. В отчаяние Лебедински огледа купола, търсеше нещо тежко, с което да разбие досадната врата. Вероятно беше изстенал, защото Смолни веднага го попита какво има. Гласът на началника на Станцията го накара да се съвземе.

— Всичко е наред отвърна той. — Сега ще отворя шлюза.

Още веднъж погледна уредите. Какво ставаше? Какво не бе взел предвид? За миг през главата му премина налудничавата мисъл, че разбунтувалите се роботи държат вратата от другата страна. Но сигнализацията показваше, че външната врата е затворена, а стоящият в шлюза робот-разузнавач беше надеждно екраниран от нарежданията по радиото на „хипопотама“.

Лебедински много добре помнеше, че преди няколко часа вратата се отваряше и затваряше съвсем свободно. Какво е могло да се случи през това време?

Автоматичната блокировка не позволяваше да се отвори вратата, ако отвътре и отвън имаше разлика в налягането. Но манометърът показваше, че налягането в шлюзовата камера е нормално.

И тогава Лебедински разбра какво е станало. Вече много часове той седеше в затворен обем, в който запасът от въздух не се допълваше. Знаеше, че човешките бели дробове при всяко вдишване поглъщат до четири процента от попадналия в тях кислород и го превръщат във въглероден двуокис, който изправно действащите регенератори непрекъснато изхвърлят. Ясно беше, че налягането в купола е понижено — спаднало е само с два до три процента, но това беше достатъчно, за да се създаде налягане върху вратата от неколкостотин килограма.

Той бързо изравни налягането в шлюза. Вратата се отвори. След половин минута през външната врата под лъчите на прожекторите изпълзя разузнавателният робот. Вляво, на стотина метра от купола, започваше шосето към Станцията. Роботът зави надясно, натам, където се суетяха останалите машини.

„Това е краят“, помисли Лебедински. Обзе го пълно безразличие. Струваше ли си да се мъчи толкова? Но въпреки това той докладва на

началника на Станцията.

— Веднага се върнете в купола — нареди Смолни. — В аптеката има приспивателно. Вземете три таблетки, намалете подаването на кислород, легнете и чакайте всъдехода.

— Това е безполезно — рече уморено инженерът. — Освен това не желая да умирам заспал.

— Изпълнявайте заповедта — прекъсна го Смолни. — Не губете... — Професорът замлъкна. Лебедински чу да се смесват няколко приглушени гласа, а после в шлема му прозвуча далечен, непознат глас.

— Фьодор Илич! С вас говори Федосеев. Веднага ми съобщете какво строят роботите. Чувате ли ме? Отговорете веднага!

Гласът на Федосеев звучеше приглушено, очевидно спътникът за свръзка се отдалечаваше от района.

— Разбрах ви — отвърна ясно Лебедински. — Но ми е трудно да определя какво строят. Някакви високи ферми, по които са закрепени наклонени решетки. Напомнят най-много на радиотелескоп.

— А каква програма е зададена на „хипопотама“? — попита развълнуваният замиращ глас, достигащ до него през няколко автоматични телефонни централи, комутатори и препредаватели от малкото селище край Москва.

— Извадих програмата току преди избухването — обясни Лебедински. Ярка като мълния догадка прониза мозъка му.

— Веднага... чувате ли... — гласът на Федосеев заглъхваше, губеше се — задайте програма...

Гласът млъкна. Но Лебедински вече знаеше какво трябва да направи. Той се обърна и се втурна към шлюза.

Миронов се свести от пронизващия го студ. Висеше на коланите за сигурност. В кабината цареше непрогледен мрак. Той напипа катарамата на колана, натисна копчето. Коланът се разтегна и той падна на полегатия под. След това застана на колене и включи фенера на шлема. Но вместо ярка светлина видя само някакво мъгливо мъждукане.

„Нима съм ослепял?“ — със страх помисли Миронов и вдигна ръка към шлема. Пред очите му плуваше сребристосива мъгла и в нея

избухваха отделни искри. Тогава разбра какво е станало и го обзе ужас.

От вътрешната страна стъклото на шлема бе покрито с дебел слой скреж. Очевидно кабината на всъдехода се бе разхерметизирала и сега в нея цареше космически студ. Миронов трескаво натисна копчето, което включваше нагряване на стъклото. След няколко секунди по него потекоха ледени струйки и стъклото се очисти.

В креслото на водача, безсилно отпуснал ръце, на коланите за сигурност висеше Чередниченко. В лъчите на фенера блеснаха останки от няколко уреда, светна локвичка замръзнала течност. Миронов разбра, че са загубени. Мозъкът му продължаваше да работи машинално, да изчислява жалките останки кислород, да измерва километрите път по непроходимите планини, да претегля всички възможности, всичко „за“ и „против“. Но той вече разбираше, че това няма никакъв смисъл и само от чувство за дисциплина, на каквато бе възпитаван през целия си живот, продължаваше да обмисля всички възможни, но безполезни варианти за спасение. Обзе го тъпо безразличие към всичко на света. Въпреки това машинално се приближи до Степан и разкопча задържания го колан. Чередниченко изохка.

Този стон прозвуча на Миронов като най-приятна музика. Той отвори докрай крана на кислородния резервоар на Степан, а след това натисна синьото копче върху пулта на пояса му. В шлема на Чередниченко се счупи малка ампула и в белите му дробове нахлу съживяващ тонизиращ газ. След няколко секунди Степан се надигна, залитна и се изправи на крака.

Досега нито веднъж в живота на Чередниченко не се бе случвало да не изпълни поставената задача. И сега, веднага щом се разтопи скрежът по стъклото на шлема, той погледна циферблата, вграден в ръкава на скафандъра. Часовникът показваше, че Лебедински отдавна е на път.

Той се хвърли към пулта за управление и натисна клавиша за ход. Нещо трепна в механичното сърце на машината, увисналият ѝ нос се понадигна. Това беше всичко.

Радостта, обзела Миронов, когато почувства движението на машината, беше последният удар по опънатите му до последен предел нерви. Той отново необичайно остро почувства, че е затворен в желязна клетка, захвърлена сред скалите на четиристотин хиляди

километра от родната планета. Вече не мислеше нито за Лебедински, на когото оставаше да живее броени минути, нито за другаря си. Само една мисъл се въртеше в главата му — нищо нямаше да им се случи, ако бяха продължили да карат по шосето. Гледаше Чередниченко с неподвижни очи. Той му говореше нещо, но Миронов не разбираше нито дума.

Степан извади от стенния шкаф малък аварияен резервоар и го закрепил на гърдите си. Големите резервоари на гърба трудно се сменяха без чужда помощ, но аварияният клапан на лявото рамо позволяваше при нужда към скафандъра да се включват всякакви резервоари.

— След час ще започнете да давате сигнали с ракети — каза той на Миронов. — На всеки пет минути по една ракета. Следете също за спътниците.

С неуверени стъпки той премина по наклонения под до края на кабината и отвори един стенен шкаф. Миронов внимателно го следеше и не разбираше какво възнамерява. Степан извади от шкафа ракетен пояс.

Двадесетият век роди много нови технически спортове, стремителни като самото човечество. Обичайните автомобилни и мотоциклетни състезания, парашутните скокове и безмоторното летене бяха допълнени с подводни скутери, полети с хвърчила, реактивни ски. С развитието на космонавтиката хиляди хора започнаха да се увличат по полети с реактивни пояси. Чередниченко беше един от първите шампиони на страната по новия спорт. Скокове с дължина половин километър за него не представляваха никаква трудност. Последният му рекорд оставаше ненадминат вече над три години.

Всички космонавти умееха да си служат с ракетни пояси. Но на Луната избягваха да ги използват, защото трудно се преценяваше разстоянието, а това можеше да доведе до печални последици. Тъй като нямаше с кого да се състезава, Степан тренираше сам и никога не се разделяше с ракетния си пояс. Притеглянето на Луната беше шест пъти по-слабо от земното и това позволяваше да се извършват такива полети, за каквито на Земята не можеше и да се мечтае.

С привично движение Чередниченко затегна пояса. Едва тогава Миронов разбра, че ще остане съвсем сам в разбития всъдеход и че пред него се разстилат триста часа леден мрак.

„А какво ще стане с мен?“ — с ужас помисли той и направи крачка към Степан, за да го задържи, но се подхлъзна върху ледена коричка и падна по гръб, като нелепо замаха с ръце. Степан се наведе над него и през стъклото на шлема видя неговите странни, широко оцъкдени очи. Ако имаше поне малко време да размисли, Чередниченко щеше да се стресне от този поглед. Но неумолимата стрелка вече отброяваше не минути, а секунди от живота на Лебедински и сега това беше по-важно от всичко друго на света.

Степан протегна ръка на Миронов и му помогна да се изправи.

— Отивам да посрещна Лебедински — обясни той. — След един час ще дойде „Скакалец-3“ и ще се върнем да ви вземем. Дотогава излезте навън с ракетния пистолет. Не забравяйте да съобщавате координатите си. „Потомак“ е вече близо и може да ви открие. Имате достатъчно кислород. — Той се обърна към изходния люк.

Над разбития „Скакалец“ светеха немигащите равнодушни звезди. От всички страни се кълбеше черна мъгла. Степан повъртя глава, за да намери Денеб. Ето го — светеше си, сякаш нищо не се е случило.

За миг Степан изпита страх. Знаеше какво представлява нощен полет. Едва се издигнеш малко и веднага изчезва чувството за горе и долу, не знаеш накъде летиш — право към звездите или падаш стремително към острозъбите скали. Представи си как се врязва в планинския склон и потръпна. Бавно сложи ръка върху лоста за управление на ракетния пояс...

Този полет наистина се превърна в най-доброто постижение на Степан Чередниченко. Само че не бе отбелязан в никакви съдийски протоколи. Въпреки това познавачите твърдяха, че Чередниченко е бил всички възможни рекорди и че те няма да бъдат надминати десетки години. Но за този полет не му се полагаха нито грамоти, нито медали.

След това сам Степан уверяваше, че полетът не е бил труден. Дали е било така, или не, не се изясни, защото никой никога не се осмели да го повтори.

Всичко продължи кратко време. След три минути Чередниченко видя пред себе си двойната верига на светлинките и плавно се спусна върху шосето, а после с останалото гориво продължи с дълги скокове по пътя, докато изразходва цялото гориво в пояса. След още десет минути в лъчите на фенера видя уродливия металически паяк да носи

в предните си лапи човек в скафандър. Той застана в средата на шосето срещу Лебедински и бързо приготви аварийния резервоар...

След час и няколко минути се показаха светлините на втория всъдеход и скоро Шрьодер, който бе успял да се свърже по радиото с „Потомак“, съобщи, че Фостър чува сигналите на Миронов.

Пет дни по-късно, когато завърши подмяната на двигателите на „Рубин“, на Луната долетя Федосеев.

В кратера на Базата, залян от светлината на прожектори, деловито се суетяха работи. Издигнатото от тях съоръжение беше вече разглобено, срязаните мачти и антени — поставени на място. За неотдавнашните събития напомняше само купчината нарязани греди, която се издигаше до купола на Базата.

След като помощниците на Федосеев събраха и регулираха своите прибори, роботите бяха спрени и започна продължително изследване на „хипопотама“. Две денонощия по-късно Федосеев най-после съобщи, че изследванията са завършили и в кратера отново заработиха работи. Федосеев отказа да отлети на Станцията, колкото и да го съблазняваше мисълта за почивка. Той трудно понасяше по-слабото лунно притегляне и бързаше по-скоро да се върне в привичния земен свят.

Смолни и Лебедински дойдоха да изпратят гостенина. Естествено, първият им въпрос беше — какво се е случило с роботите?

— Най-удивителното в тази история е, че откритото от нас явление е известно от двадесет години — обясни Федосеев. — То било открито при изследвания на главния мозък на човека. Но за нас бе съвсем неочаквано да го установим и в роботите. Помните колко спорове се водеха през последните десет-петнадесет години за механизмите на паметта. Проблемът изглеждаше лек и всеки ден се очакваше да бъде решен. Но и досега в много отношения паметта остава за нас загадка. Поради това при конструиране на изчислителни машини, а после и на работи, техните блокове памет се създаваха на съвсем други принципи, които нямат нищо общо с човешката памет. Нашите първи работи бяха примитивни заради ограничения обем на усвояваната информация. Създаването на кристален мозък позволи при еднакво тегло и размери в машините да се влага стотици пъти повече информация. Въпреки това по принцип машините с кристален мозък по нищо не се отличават от по-старите си събратя с лампи и

транзистори. Знаете например, че лунните роботи изпълняват самостоятелно само най-прости операции. За да станат универсални, бе нужен главният кристален мозък — „хипопотамът“, чийто обем надвишава четири кубически метра.

Междувременно учените се досещаха, че човешкият мозък има огромни вместимости на паметта, които не са ни известни. Навремето Джаспър и Пенфилд откриха в кората на главния мозък места, при дразненето на които с електрически ток настъпват съвсем необичайни явления. Хората си спомняха отдавна забравени неща. По време на експеримент една жена започнала да рецитира цели страници стихове на гръцки език, който тя не знаела. При проверката се оказало, че ги е слушала като дете от брат си. Хора, лишени от музикален слух, които никога не са хващали дори музикален инструмент, внезапно започвали напълно правилно да възпроизвеждат чути преди много години мелодии. Но и досега механизмът на тези явления не е разкрит. Колкото и странно да е, не е изяснено дори на какво ниво става съхраняването на информацията — клетъчно, молекулно или атомно.

Въобще не подозирахме, че подобна памет може да има не само в живия, но и в изкуствения мозък. Мислехме, че цялата информация в кристалния мозък се пази в онези места и в онзи обем, в който сме я въвели при създаването му. При въвеждането на някаква програма запомнящите устройства подават на изпълнителните механизми необходимата информация във вид на последователни сигнали, чието съчетание определя характера на действията на машината. Щом се извади програмата, от активно действащ център кристалният мозък се превръща в пасивен склад на разединени единици информация.

При сравнително малкия обем на кристалния мозък в роботи-изпълнители това е така. Но в големия кристален мозък са се образували неизвестни за нас връзки и той е получил способността да пази в себе си копия на всички изпълнявани по което и да е време програми. Тези копия са съвсем слаби и нашите уреди ги откриха само защото знаехме какво да търсим. В нормални условия те въобще не биха могли да се отразят върху работата на машините, макар обемът на паметта на големия кристален мозък — по съвсем предварителна преценка — да е нараснал няколко пъти.

Ако Фьодор Илич не бе успял да извади перфокартата преди избухването, още дълго нямаше да го знаем. Сигналите, които

програмата извлича от блока на паметта, са толкова силни, че заглушават напълно слабите сигнали на копията. Но той извадил програмата, а потокът излъчвания от мощното слънчево изригване подействал на главния кристален мозък, както електрическият ток при опитите на Джаспър и Пенфилд. Копията на програмите започнали да действат като програми. И само въвеждането на истинска програма прекрати тяхното действие.

Сега всичко изглежда просто и ясно, но когато узнах за бунта, и през главата не ми мина мисълта, че вината е в липсата на програма. Най-напред помислих за някаква обикновена повреда и само думите на Лебедински, че роботите строят радиотелескоп, ме насочиха към правилното решение.

Работата е там, че съществува проект за редица изследвания на Венера с помощта само на роботи. Предполага се, че по този начин ще се избегнат всякакви евентуални жертви. За да се получи информация от роботите през мощната йоносфера на Венера и да се контролира тяхната дейност, предвижда се там да се изградят големи следящи антени за връзка със Земята и със спътници. Малко преди роботите да бъдат изпратени на Луната, бяха проведени изпитания в пустинята Гоби. При това някакъв умник програмираше в роботите свободно търсене на строителни материали и блокирал предпазните вериги за охрана на хората, тъй като на Венера нямало да има хора. Узнах за това доста късно и отлетях за мястото на изпитанията, когато роботите бяха вече разгонили геологическата експедиция и разглобили сондажната апаратура. Геолозите едва не ме линчуваха.

Но както се казва, няма лошо без добро. Благодарение на тази история пред нас се открива възможността да увеличим обема на паметта на кристалния мозък — за начало стотина пъти при същите размери. Ако догадките ми са верни, то скоро ще можем да заменим вашия „хипопотам“ с малка „мишка“. Изчислителните машини ще се поместват в джоб. Всеки студент ще може да носи със себе си на изпит цяла библиотека. Смятам, че за две-три години ще се справим с този проблем. Между другото исках да се посъветвам с вас. Какво ще кажете, ако наречем откритото тук явление „Ефект на Лебедински“?

Излитането на Федосеев бе определено за лунната полунощ. Час преди старта на „Рубин“ от Станцията на Базата пристигна

„Скакалец-3“ и Федосеев най-после успя да се запознае с Чередниченко.

— За съжаление Миронов не можа да дойде — обясни професорът на госта. — Нашият лекар смята, че синините и драскотините му изискват едва ли не болнични грижи и не пуска Миронов от Станцията. Затова пък, както виждате, Чередниченко е здрав и бодър...

Настъпи нощ и стана време Федосеев да отлети. Край решетестите лапи на лунолета той се сбогува със стопаните на Луната. Две денонощия работа в скафандър и кратките преспивания в тесния купол го бяха изтощили и той мечтаеше само да се наспи.

Федосеев се изкачи по трапа на кораба и на вратата се обърна. Долу стояха три малки фигури в скафандри, от които по ракетата полягаха черни сенки. В лъчите на прожекторите се суетяха работи, заличаваха последните следи от извършения от самите тях разгром.

Федосеев махна с ръка и влезе в шлюза. Трапът бавно се прибра в кораба.

„Рубин“ се издигна бавно върху рубиновия стълб пламъци и изчезна сред звездите.

Професорът погледа след него, а после се обърна към Чередниченко.

— С обратния полет при нас ще дойдат двама геолози — каза той. — На разсъмване ни предстои разузнаване към Плиний.

Чередниченко кимна замислено. Той не знаеше, че няма да се върне от това разузнаване, защото точно след четиринадесет земни денонощия, в лунното пладне, ще се срещне с ергите.

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр.19-22/1986 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.